

Broedvogels van het Kennemerstrand

Niko Buiten

IJmuiden, mei 2009. Even na vijf uur fietst een eenzame vogelaar over de Heerenduinweg door de ochtendschemering naar het Kennemerstrand. Zijn fiets parkeert hij bovenaan de Zuidlus in de fietsenstalling. Hij pakt zijn kijker, een pen en een plankje met een veldkaart uit zijn fietstas. In vergelijking met het vogelgezag dat vanaf het Kennemerstrand komt, is het om hem heen heel stil. Over een lange trap loopt hij naar het geluid beneden hem. Blauwborst, Fitis, Nachtegaal en Zanglijster laten zich horen. Het Kennemerstrand is als een grote badkuip vol vogelzang. Vanuit de oostelijk gelegen Duinen van Velsen vliegen vogels door de zeeoep naar het Kennemerstrand, en vice versa, om er te foerageren. Het wemelt in de natte, met struweel, riet en grazige vegetatie begroeide vallei van de insecten. “Dat is goed voedsel voor jonge vogels”, denkt de vogelaar.

Gebied

Het Kennemerstrand ligt ten zuiden van de Zuidpier in IJmuiden en is primair ontstaan door kustaangroei nadat de Zuidpier in de jaren zestig tot ver in zee werd verlengd. Het Kennemerstrand bestaat nu onder meer uit een groene strandvlakte met daarin het Kennemermeer, een plas die is gegraven voor de recreatie, maar inmiddels vooral van belang voor de natuur. De strandvlakte is van de zee afgesnoerd met een opgeworpen nieuwe duinenrij. Het reliëf wordt verder gevormd door enkele jonge duintjes ten oosten en noorden van het Kennemermeer. De begroeiing van het gebied bestaat uit moerasvegetaties van primaire natte duinvalleien en uit jong en uitgebreid duinstruweel met enige lage bomen. Het beheer, zoals het maaien en afvoeren van het maaisel en het in toom houden van het struweel, wordt sedert enige jaren uitgevoerd door de KNNV-werkgroep ‘Vrienden van het Kennemerstrand’. De werkgroep doet dat op basis van een speciaal voor dit doel geschreven beheerplan en met toestemming van en in samenwerking met onder meer de gemeente Velsen.

Methode

In 2009 inventariseerde ik in de periode maart-juni de broedvogels van het Kennemerstrand. Het ongeveer 40 hectare grote telgebied wordt aan de zuid- en oostzijden omsloten door verharde fietspaden, aan de noordzijde door halfverharde en verharde parkeerterreinen en aan de westzijde door de strandhuisjes op het strand. Tijdens zeven ochtendbezoeken en twee avondbezoeken karteerde ik hier volgens de in de BMP-handleiding van SOVON beschreven richtlijnen waarnemingen van gedragingen van vogels die op de aanwezigheid van broedterritoria duiden. Tevens telde ik voor VZZ de dagactieve zoogdieren in het telgebied en inventariseerde ik aansluitend in een wat groter gebied in twee kilometerhokken dagvlinders voor de nieuwe Dagvlinderatlas van de KNNV-Dagvlinderwerkgroep, broedvogels voor de Noord-Hollandse broedvogel-atlas van Landschap Noord-Holland, en in vier kilometerhokken de planten voor Floron.

Een overzicht van het Kennemerstrand, IJmuiden. Foto: Niko Buiten

De broedvogels in 2009

In tabel 1 staan per soort de broedvogelterritoria die in 2009 in het telgebied zijn vastgesteld. Vervolgens volgt een korte bespreking van de broedvogelbevolking en wordt ingegaan op andere natuurwaarden. Afgesloten wordt met de conclusies en aanbevelingen voor het beheer.

Tabel 1: Broedvogels van het Kennemerstrand: aantal vastgestelde territoria per soort in 2009

Dodaars	1	Graspieper	1	Tuinfluitier	4
Fuut	1	Winterkoning	13	Tjiftjaf	1
Grauwe Gans	0	Heggenmus	26	Fitis	41
Bergeend	2	Nachtegaal	7	Baardman	1
Wilde eend	4	Blauwborst	4	Ekster	4
Soepeend	1	Merel	6	Zwarte Kraai	1
Tafeleend	15	Zanglijster	1	Putter	2
Kuifeend	9	Sprinkhaanzanger	0	Kneu	2
Patrijs	1	Rietzanger	0	Roodmus	1
Waterral	0	Bosrietzanger	10	Goudvink	1
Waterhoen	1	Kleine Karekiet	40	Rietgors	9
Meerkoet	3	Braamsluiper	10	Totaal terr.	243
Koekoek	1	Grasmus	19	Aantal soorten	33

In totaal zijn 243 territoria van 33 soorten broedvogels in het telgebied vastgesteld. Van vier soorten, zoals Grauwe Gans en Rietzanger, werden wel geldige waarnemingen gedaan, maar konden geen territoria worden vastgesteld. De territoria van Patrijs en Roodmus zijn vastgesteld op basis van waarnemingen van derden. Hoewel derden ook Zwartkop in het gebied waarnamen konden deze waarnemingen niet leiden tot de vaststelling van territoria van deze soort, vanwege mogelijke verwarring met Tuinfluitier. Onder meer van Baardman werd vastgesteld dat deze met succes in het gebied broedt, omdat er tijdens de inventarisatie een troep met jongen in het riet rond het Kennemermeer is gesignaleerd.

Waargenomen dagactieve zoogdieren waren Konijn (maximaal vier exemplaren op 28 juni) en Vos (maximaal drie exemplaren op 24 mei).

Struweel- en moerasvogels

Globaal gezien kan de broedvogelbevolking van het gebied in twee groepen worden gedeeld. De eerste groep bestaat uit struweelvogels en vogels van jong bos, zoals Fitis en Merel. De andere groep bestaat uit moerasvogels, zoals Kleine Karekiet en Rietgors. De vogelgroep van struweel en jong bos heeft het goed en zal vermoedelijk met het ouder worden van het bos de komende jaren nog toenemen. De grenzen van de groei zullen voornamelijk bepaald worden door het beheer, dat ook rekening moet houden met andere natuurwaarden in dit gebied, zoals de soortenrijke en zeldzame vegetatie van de primaire natte duinvallei en de spaarzame maar bijzondere open duingraslandjes ('grijze duinen'). Het beheer zal ook de aanwezigheid van de moerasvogels in het gebied voor de toekomst zeker moeten stellen. Door een met deze natuurwaarden rekening houdend maai-beheer en het verwijderen van opslag van bomen en struiken wordt voorkomen dat de natte vlakte en de moeraszone

*De Bergeend broedde in 2009 met twee paar op het Kennemerstrand.
Foto: Archief VWG, Piet Munsterman (?)*

rond het Kennemermeer dichtgroeit met bos. Gevaren voor de broedvogels van moeras schuilen echter voornamelijk in de ongereguleerde aanwezigheid van onder meer honden, hondenuitlaters en rondzwervende vogelaars, die de rietzone kapot trappen (er zijn talloze doorsteekjes naar het open water van het Kennemermeer) en broedende vogels verstoren.

In dit kalkrijke, natte duingebied trekt de begroeiing van weelderig duindoornstruweel met de dichte ondergroei van kruiden veel struweelvogels aan, zoals Nachtegaal en Braamsluiper. De hoge dichtheid van deze twee vogelsoorten is een van de bijzonderheden van het gebied.

Flora en fauna

“Inmiddels herbergt deze afgesnoerde strandvlakte de soortenrijkste duinvalleivegetatie van de vastelandsduinen”, zo wordt de vegetatie van de primaire natte duinvallei bij het Kennemermeer beschreven in het deel over Natura 2000-gebieden in het zee- en kustgebied van de boekenreeks ‘Europese natuur in Nederland’. Ecologen die werkzaam zijn in de Amsterdamse Waterleidingduinen en het Noord-Hollands Duinreservaat beschouwen het gebied als de ‘parel’ van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland vanwege het voorkomen van soorten die elders in

de omgeving niet (meer) voorkomen als 'brongebied' voor de omliggende duingebieden. Behalve orchideeën (evenals andere soorten s.v.p. niet plukken of uitgraven!) en Parnassia groeien er bijzonderheden als Stipfelzegge, Zilte zegge, Teer guichelheil en Rond wintergroen. Het is dan ook moeilijk de ogen tijdens het inventariseren van de grond te houden. Dat geldt eigenlijk ook voor de mossen, insecten en dieren die er voorkomen. Je vindt niet elke dag in zo'n fraaie omgeving vol zingende vogels ook nog eens Heivlinders of jonge Rugstreeppadjes op je weg.

Beheer en bescherming

Na jarenlange strijd van voornamelijk Stichting Duinbehoud tegen de plannen van de gemeente Velsen en een projectontwikkelaar voor het Kennemerstrand werd in 2006 een convenant getekend waarin werd vastgelegd dat aan de noordzijde van het gebied nog enige verblijfsaccommodatie en parkeergelegenheid gaat worden gerealiseerd. Het overgrote deel van het gebied bleef deel uitmaken van het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid en werd onderdeel van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, met Natuurmonumenten als toekomstige beheerder en eigenaar van het gebied. Omdat die ideale situatie nog wel even op zich zou laten wachten besloot een werkgroep van vrijwilligers op initiatief en onder leiding van Jaco Diemeer, genaamd 'Vrienden van het Kennemerstrand', het beheer vanaf 2006 ter hand te nemen. Zij maakten een eerste beheerplan en begonnen met het maaien van een deel van de strandvlakte. Daarna ging het snel: de werkgroep verzorgt momenteel goed betaalde excursies voor bedrijven in het gebied (opbrengst voor het beheer), won in 2009 de 'Landschapspenning' van de provincie Noord-Holland voor zijn rol in het gebied, breidde zijn beheerwerkzaamheden uit door te gaan samenwerken met bedrijven ter plaatse, ging actief fondsenwerven voor de beheerwerkzaamheden (zoals de aanleg van slagbomen) en sloot zich aan bij KNNV Haarlem e.o. Het is deze werkgroep 'Vrienden van het Kennemerstrand' inmiddels ook gelukt de IVN-Natuurwerkgroep en de Stichting Ecologisch Beheer bij de beheerwerkzaamheden in het gebied te betrekken.

Afgelopen winter bereikten deze activiteiten een voorlopig hoogtepunt met de uitvoering van het mede door Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland ondersteunde 'Project Heivlinder'. Van een aantal duintjes ten oosten van het Kennemermeer werden duindoorns en wilgen verwijderd, zodat het areaal open droge duinen hier toeneemt. Dit is gunstig voor de internationaal sterk bedreigde vegetatie van zeedorpen, en de daarmee samenhangende fauna, die zich hier kan vestigen. Omdat het project is uitgevoerd in voor de Roodmus geschikt terrein is het spannend te zien hoe deze hierop reageert.

*Maaien van struweel door de 'Vrienden van het Kennemerstrand', 2008.
Foto: Niko Buiten*

Bij al deze positieve ontwikkelingen zijn kritische kanttekeningen te plaatsen. Het is goed dat het terrein door het plaatsen van slagbomen en sluisjes ontoegankelijker is geworden voor het illegaal rondcrossen met auto's, quads en tweewielers (hoewel het sleutelbeleid stringent moet worden toegepast). Daarmee wordt een halt toegeroepen aan verstoring van vogels en verdichting van de bodem. Maar het is een gemiste kans deze obstakels zo te plaatsen dat de gehele westzijde van het gebied toegankelijk blijft. Mij ontgaat de zin van het open houden van een pad vlak langs de westelijke rietkraag, terwijl enkele meters westelijker al een mooi, toegankelijk en met veel moeite onderhouden pad ligt. Om verstoring van vogels en vermessing met hondendrollen te voorkomen zou het beter zijn het pad langs de rietkraag ontoegankelijk te maken door het plaatsen van obstakels en het pad vervolgens geheel dicht te laten groeien.

Toekomst

Het is spannend de komende jaren de ontwikkelingen in en rond het Kennemerstrand te volgen. Het is voor de vogels en andere natuurwaarden belangrijk dat het er rustig blijft en dat het gebied goed beheerd wordt. Het is het de vraag of en wanneer de daarvoor noodzakelijke

overdracht van het eigendom van het gebied aan Natuurmonumenten plaats gaat vinden. Ik heb daar geen hoog gespannen verwachtingen van, omdat de huidige eigenaar een flinke som geld voor zijn eigendom wil ontvangen. Ik ben benieuwd hoe dat samen met de invulling van de te bouwen verblijfsaccomodaties en parkeergelegenheden aan de noordzijde van het Kennemermeer gaat aflopen. Voor mij is het duidelijk dat bij het beheer de 'Vrienden van het Kennemerstrand' en bij de bescherming Stichting Duinbehoud een onmisbare rol zullen blijven spelen. Zij blijven daarbij afhankelijk van hulp en ondersteuning door het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, PWN, gemeente Velsen, KNNV Haarlem e.o., Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, IVN Zuid-Kennemerland, Provincie Noord-Holland en vele anderen.

Websites

Wie meer inlichtingen over het Kennemerstrand wil vinden kan daarvoor terecht op de websites www.kennemerstrand.nl, www.zuidpier.com en www.knnv.nl/haarlem/kennemerstrandwerkgroep.htm.

Literatuur

- Boer, Lily de, 2008. Flora onderzoek Kennemerstrand
- Denters, Ton, 2010. Plantenkijk/wandelgids van Nederland. Fontaine Uitgevers, 's-Graveland
- Dijk, A.J. van, 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen
- Janssen, John A.M. & Joop H.J. Schaminée, 2009. Europese natuur in Nederland. Natura 2000-gebieden van Zee en kust. KNNV Uitgeverij, Zeist
- Roos, Rolf (red.), 2009. Duinen en mensen Kennemerland. Uitgeverij NatuurMedia i.s.m. PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland
- SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna deel 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden